

Kladenští muži a ženy z bronzu či kamene

badatelská otázka

Jaké role přisoudili sochaři ženám, jaké mužům a jak v naší současnosti muže a ženy zobrazujeme na ulicích my?

záměr procházky, základní popis

Účastníci procházky na své cestě analyzují pět míst, která jsou důležité pro identitu Kladna jako centra těžby a těžkého průmyslu. Pomníky, reliéfy a budovy připomínají nejen pracovní úspěchy, nasazení místních dělníků či jejich stavovskou čest, ale také těžké chvíle utrpení a zmaru. Pozornost bude zaměřena na to, jakým způsobem je do dnešních ulic vtisknuta vzpomínka na zanikající průmyslovou společnost a jaké hodnoty se s ní pojily. Monumentální zobrazení událostí, které měly být neustále připomínány, odhalují nejen logiku s jakou ke společenství horníků a hutníků přistupoval stát, ale také jaké vlastnosti připisoval jejím členům. Identita založená na přijetí mužské či ženské role je jednou ze zásadních a dobově byla považována za stabilní a neměnnou. Zdůrazňování spojitosti mezi určitými metaforami vyjádřenými pomníky s ženským či mužským světem může odhalit jak se stereotypy v otázce pohlaví zabydlovali v dobové mentalitě. Žáci budou nakonec vedeni k porovnání dobového zobrazení muže a ženy na pomnících se současným zobrazováním mužů a žen v reklamě. Bude tak konfrontovat starší vrstvu veřejného prostoru s tou současnou. Na závěr bude vyzván, aby na základě jeho současného náhledu na svět rozhodl, jestli pomník plní nadále svoji funkci a nebo už se jedná o neaktuální historickou památku.

Vzdělávací cíl

Žáci na základě důkladné analýzy pomníků a uměleckých děl ve veřejném prostoru dokáží popsat oficiální postavení ženy a muže v industriální společnosti 20. století a porovnat je se současným standardem zobrazování genderových rolí. V odkrývání metafor vepsaných do tvůrčí práce umělce se opírají o další zdroje sloužící jako srovnávací materiál. Minulost vnímají jako živou tradici nacházející v jejich důvěrně známém prostředí městských ulic a zároveň jako něco co podléhá změnám.

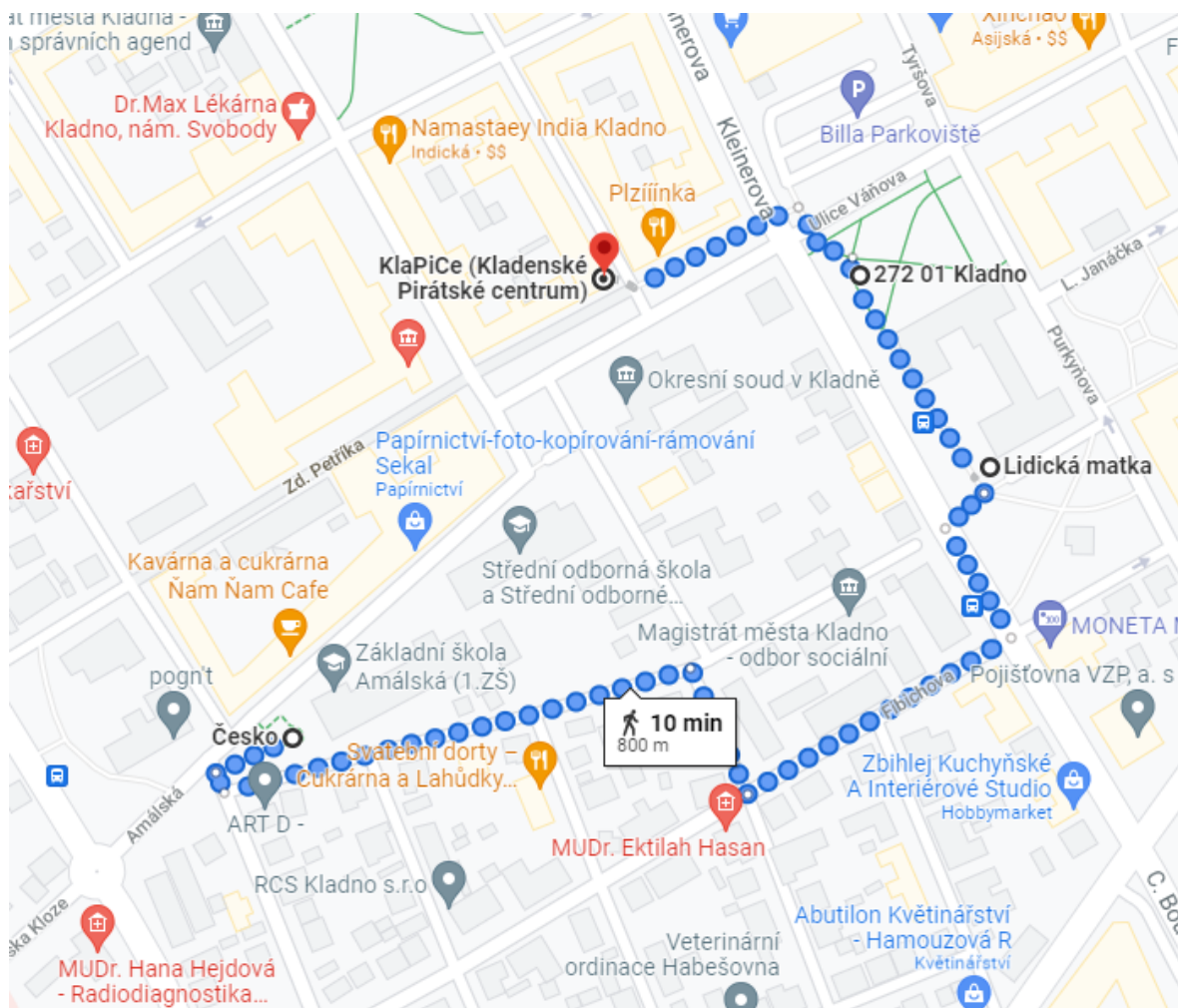
klíčová slova

těžba - umění - havíř - hutník - muž - žena - pieta - druhá světová válka - hrdost - trauma

itinerář procházky

Aktivita začíná v parku u Základní školy v Amálské ulici, kde žáci analyzují pomník umučených v koncentračních táborech.

Následuje přesun přes ulice Kubelíkova, Pavlisova a Fibichova do ulice C. Boudy. Ve chvíli, kdy skupina dorazí k pomníku s názvem Lidická matka, budou žáci pokračovat v analýze. Po splnění úkolů budou pokračovat u nedalekého Váňova kamene. Další cesta povede k hornickému domu na křižovatce Saskovy ulice a náměstí Edvarda Beneše. Po analýze reliéfů na fasádě domu aktivita v exteriéru končí.

předpokládaná délka venkovní aktivity: 60 minut
 délka trasy: 800 m

Žák bude plnit také důležitý průběžný úkol: Během procházky bude zaznamenávat aktuální zobrazování mužů a žen ve veřejném prostoru. Vždy, když během procházky uvidí reklamní či jiná zobrazení muže či ženy, použije aplikaci a vybere v úvodním menu možnost: “současné ženy a muži na plakátech a reklamách”. Zaznamenaná tak aktuální způsob zobrazování žen a mužů ve veřejném prostoru. Tato data mu pak poslouží jako srovnávací materiál při interpretaci pomníků.

Aplikace krok za krokem

Úvodní obrazovka

Žák má na výběr ze dvou možností: „přidat objekt“ a „seznam mých objektů“. Zatímco první možnost mu umožňuje analyzovat nový objekt ve veřejném prostoru, druhá jej vede do databáze, kterou si během své práce vytvoří. První kroky vedou přes „přidat objekt“.

Uživatelské jméno

Žák si vybere jméno, pod kterým bude v aplikaci vystupovat. To mu umožní ukládat informace a znovu se k nim vracet v sekci „seznam mých objektů“

Kde se nacházíte?

Žák rozhoduje, jestli je pamětní místo spojené s druhou světovou válkou, na první pohled oslavuje práci nebo se jedná o soudobou reklamu. Následně jsou mu nabídnuty dle této prvotní volby názvy konkrétních míst, které bude zkoumat

Jak na vás místo působí?

Žák zpracovává svůj první dojem z místa a zaznamenává jej výběrem z nabídky. To mu usnadní verbalizovat pocit z lokality.

Jaké informace se o objektu můžete dozvědět přímo na místě, kde se právě nacházíte?

Žák hledá informační tabuli, nápis na pomníku apod. Stručně zaznamenává do textového pole základní údaje, které se dozvěděl.

Jak je zkoumaný objekt přibližně starý?

Žák na základě informací získaných na místě odhaduje přibližné stáří objektu, který analyzuje.

Vyfoťte místo

Žák pořizuje celkovou fotografii místa. Po rozkliknutí rámečku aplikace otevře galerii v telefonu a nabídne možnost aktivovat fotoaparát.

Souvisí místo spíše s mužskou či ženskou rolí?

Žák z tematicko-uměleckého zpracování a znalosti pramenů zařazuje objekt k sociálním rolím děleným dle pohlaví. Tento krok je důležitý pro závěrečnou reflexi. Následně svůj výběr doloží fotografiemi detailů zkoumaného zobrazení muže či ženy podtrhující genderově definovanou roli. Takovým důležitým detailem být např. znázornění pracovního nástroje, výraz tváře, tvar rukou apod. Ke každému výrazu může žák vyfotit až 3 fotografie. Pokud se rozhodne pouze pro jednu, může tlačítkem „další“ přejít k další práci.

Práce s historickými prameny a dalšími zdroji

U každého místa následuje práce zaměřená na detailní analýzu pomníku jakožto historického artefaktu (např. focení detailů uměleckého zpracování) a analýza historických pramenů a dalších zdrojů souvisejících z místem. Tato část umožní žákům vnímat historický kontext míst paměti a prohloubit tak svoje znalosti důležité pro interpretaci. Zároveň touto aktivitou rozvíjí kompetence potřebné pro práci s texty a fotografiemi.

Co mělo místo původně vyjadřovat?

Žák vybírá z nabídky výrazy, které podle něj nejlépe vystihují smysl objektu.

Je podle tvého názoru pomník důležitý a měl by být zachován?

Žák na základě získaných znalostí rozhoduje o osudu pomníku. Zastává tak aktivně vlastní postoj na připomínání hrdinů války ve veřejném prostoru.

Shrnutí

Žák uvidí souhrn své práce. Pokud mu některé údaje chybí, může se tlačítkem „předchozí“ vrátit. Nakonec zvolí „uložit objekt“. Všechny informace zapsané do aplikace pak budou k dispozici v sekci „seznam mých objektů“ a budou sloužit jako podklad pro závěrečnou reflexi.

reflexe práce v ulicích

Žáci svojí analytickou práci v ulicích nasbírali do aplikace mnoho různých informací a vlastních dojmů z míst. Následně by je měli zužitkovat ve své odpovědi na badatelskou otázku, se kterou svůj žákovský výzkum realizovali. Odpověď žáci mohou sestavit několika způsoby. Nabízíme jich hned několik:

- 1) **sepsání eseje** na 150 až 200 slov, ve které žáci vyjádří v souvislém textu svoje stanovisko a podepřou jej promyšlenou argumentací
- 2) **tvorba prezentace**: Žáci využívají dokumentační materiál z aplikace k tvorbě prezentace, která jim bude oporou při představení jejich odpovědi na badatelskou otázku před spolužáky.
- 3) **Diskuse přímo na místě**: Na konci aktivity učitel vyzve žáky, aby sdíleli své postřehy a kolektivně se snažili nalézt odpověď na hlavní badatelskou otázku..

Vzhledem k časové náročnosti procházky doporučujeme zadat sepsání eseje či tvorbu prezentace jako domácí úkol či vše učinit součástí projektové výuky.

Původ pramenů a stručné dějiny analyzovaných děl

Níže naleznete krátký popis pomníku a základní informace o jejich historii. Informace slouží pro přípravu učitele, který je může použít při zodpovídání žákovských dotazů, případně při moderování práce. Rozhodně se však nejedná o informace, které by měl žák přetavit na úroveň svých znalostí. Naopak pro plnění úkolů není potřeba jejich detailní výklad.

Pomník umučených v koncentračních táborech

Před budovou základní školy v Amálské ulici se nachází pomník připomínající umučení v koncentračních táborech. Na kamenném podstavci stojí sousoší L. Nováka a J. Pergla zobrazující starou matku v šátku podporující umírajícího syna. V kruhu kolem sochy jsou do květinového záhonu zasazeny desky se jmény nacisty zbudovaných koncentračních táborů. Dílo bylo odhaleno v roce 1960.

Žáci pomník zkoumají v kontextu textu Jiřího Marka, v padesátých letech redaktora Rudého práva a časopisu Svět Sovětů, s názvem “Hovoří Matka”. Na základě jeho detailního čtení

odhalují dobové sepětí literatury a pomníkové kultury v utváření obrazu ženství a mateřství v souvislosti s válkou.

Lidická matka

Kladenské gymnasium se stalo dějištěm jedné z nejtraumatičtějších událostí moderních českých dějin. Po nacistickém vypálení Lidic v roce 1942 v něm byly krátce internovány ženy a děti ze zničené vesnice. Na tuto temnou kapitolu upomíná figurální pomník *Lidická matka se svými zmizelými dětmi*, někdy známá jako *Kladenská madona*. Autorkou pomníku byla česká sochařka Marie Uchytilová, která je rovněž autorkou známého bronzového Sousoší lidických dětí. Na pomníku Lidická matka autorka pracovala od roku 1969. Socha Lidická matka byla nainstalována až po smrti autorky v roce 2000 (Marie Uchytilová zemřela v roce 1989). Realizace sochy byla financována, podobně jako pomník lidickým dětem, lidický výbor dánského města Albertslund. Lidické ženy a jejich děti kromě tohoto pomníku připomíná ještě pamětní deska, umístěna na stěně tělocvičny gymnázia.

Pomník lidickým matkám žáci porovnávají se zmiňovaným ikonickým sousoším lidických dětí. Připomenou si příběh Lidic a jejich obyvatel a následně se zamýšlí nad zobrazením mateřství souvisí s tím, jak vnímáme roli žen ve společnosti.

Váňův kámen

Město Kladno je neodmyslitelně spjato s těžbou černého uhlí, které fungovalo jako katalyzátor jeho rozvoje. I když se o přítomnosti uhelných ložisek na Kladensku vědělo již od 18. století, těžba se naplno rozběhla až v druhé polovině 19. století, přičemž na jejím počátku stál Josef Váňa, který v roce 1846 objevil velkou uhelnou sloj. V roce 1854 byl na místě dolu Kateřina Josefa odhalen pomník v podobě velkého uhelného kamene, dnes známého jako Váňův kámen. Kvůli rozmachu těžby se pak kámen několikrát stěhoval. V roce 1950 byl přesunut na své současné umístění, před budovu kladenského gymnázia. Samotný kámen byl v roce 1954 doplněn sousoším s názvem *Hornictví* z dílny akad. sochaře Ladislava Nováka (autor např. pamětní desky Marie Majerové v Kročehlavech, či pomníku obětem koncentračních táborů v Amálské ulici). Sousoší zobrazuje starého horníka z 19. století, třesoucího si rukou s mladým horníkem z 50. let. Sochy byly doplněny o letopočty „1848“, „1948“ a reliéf dvou zkřížených kladiv z přední a o nápis „Práci čest“ ze zadní strany podstavce. V roce 2010 byly letopočty a reliéf kladiv změněny na letopočty „1846 (rok Váňova nález), „1854“ (První odhalení Váňova kamene) a 1954 (odhalení současného pomníku se sousoším). Nápis „Práci čest“ pak byl odstraněn zcela.

Žáci pomník zkoumají v kontextu dobové zprávy z kladenského listu Svoboda, která vyšla ve dnech odhalení sousoší, a propagandistického plakátu se související tematikou socialistického soutěžení. Analýza těchto pramenů jim umožní přemýšlet nad tím, jaká hodnota byla v padesátých letech socialistickým režimem hornické práci přisuzována.

Hornická práce

Tzv. Hornický dům na rohu Saskovy ulice a nám. Edvarda Beneše, vystavěný pro potřeby Revírní rady na počátku 20. let 20. století je jednou z mnoha památek, odkazujících na hornickou minulost města Kladna. Fasádu domu zdobí dva výjevy z hornického života. Práce horníků, jak zní jejich souhrnný název, pochází z dílny sochaře Vojtěcha Zeilmana. První z nich, na fasádě směrem k náměstí E. Beneše, nese název Důlní měřič, zobrazuje důlního měřiče, oděného do tradičního hornického kroje při práci s jeho pomocníkem. Druhý reliéf, směrem do Saskovy ulice, se nazývá Rubání uhlí. Ten, zobrazuje dva horníky, kopáče a vozače při těžké práci, přičemž dává poměrně realisticky vyniknout jejich tělesným proporcím. Oba výjevy, zhotovené s dostavbou domu v roce 1923, mají být symbolem jak duševní (měřič), tak tělesné práce havířů nejen v kladenských dolech.

Žáci podobu reliéfu zkoumají v kontextu úryvku prozaického textu Havířská balada (první vydání 1938) z pera Marie Majerové. Dílo můžeme považovat za jeden z ikonických literárních popisů fungování hornické komunity a havířské práce. Žáci se zaměřují na tělesnost obrazu horníků a interpretují způsob, jakým byla mužnost ve výtvarném umění a literatuře tematizována.

zdroje:

Jaroslav Vykouk: *Skulptury v Kladně*, Kladno 2003; *Památky revolučního hnutí Středočeského kraje, okres Kladno*, Praha: 1973